

Józef Herbut

"Sprachphilosophie", A.Keller, Freiburg—München 1979 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 17/2, 243-244

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

okazać się pomocna także dla tych — którzy interesują się metodologicznymi ogólnofilozoficznymi aspektami teorii informacji czy ogólnej teorii systemów.

Sz. W. Ślaga

A. Keller: *Sprachphilosophie*, Freiburg—München 1979, ss. 190, Verlag Karl Alber.

Jeśli się szuka powodów wywołujących żywe zainteresowanie językiem u wielu współczesnych filozofów, należy zwrócić uwagę na trzy co najmniej czynniki.

Po pierwsze, język przestał być samozrozumiałym uposażeniem lub wytworem racjonalnej natury człowieka. Badania nad zachowaniem się zwierząt oraz teoria ewolucji podważyła dawną opinię głoszącą, że już pierwsi ludzie posługiwali się językiem w pełni uformowanym. Na intrygujące pytanie „w jaki sposób język powstał?” nie znaleziono do dziś żadnej niekontrowersyjnej odpowiedzi. Do dostrzeżenia zagadkowej natury języka przyczyniły się od innej strony porównawcze badania różnych kultur zawierających właściwe sobie języki. Nasunęły one m. in. problem wielości języków i ich wzajemnych relacji. Po drugie, gwałtowny przyrost informacji we wszystkich dziedzinach, konieczność ich porządkowania, przechowywania i przesyłania, możliwość wykorzystania ich do rozmaitych celów wzmogły specjalistyczne badania nad językiem, a te nasunęły liczne problemy bardziej podstawowe i ogólne, dotyczące samej natury języka. Po trzecie, do rozwijania filozofii języka skłania kryzysowa sytuacja naszej kultury, a w szczególności — dyskusje dotyczące podstaw, metod i wzajemnych stosunków tak licznych już dyscyplin naukowych.

Odpowiednio do odmiennych powodów wywołujących zainteresowanie językiem oraz odmiennych tradycji ogólnofilozoficznych i stosowanych metod badawczych mamy już dziś wiele kierunków w filozofii języka (niektórzy wolą mówić wprost o różnych filozofiach języka). W szybkim tempie narasta też literatura z zakresu tej dyscypliny. Ponoć w ostatnim czasie jedynie w europejskich językach ukazywało się ponad dwieście pozycji rocznie, z tego około jedna trzecia to książki. W takiej sytuacji potrzebne są już publikacje encyklopedycznie prezentujące dotychczasowy dorobek filozofii języka. Potrzebne przede wszystkim dla laików w tej dziedzinie, z jakichś motywów interesujących się jej osiągnięciami.

Omawiana tu książka *Sprachphilosophie* Alberta Kellera SJ należy do pozycji typu przeglądowego. Autor (ur. 1932) wykłada teorię poznania oraz filozofię języka w prowadzonej przez jezuitów *Hochschule für Philosophie München*. Dotychczasowe większe jego prace to: *Sein oder Existenz?*, *Aufsätze zur Erkenntnistheorie*, *Sprachphilosophie und Ontologie*.

Sprachphilosophie ma być z zamierzenia autora zwięzłym przeglądem najważniejszych prądów we współczesnej filozofii języka. Za takie autor uważa: kierunek analityczny w dwu odmianach: związanej z logiką języka idealnego oraz związanej z poszukiwaniem logiki języka

naturalnego; kierunki nieanalityczne wyróżnione wedle dyscyplin, z którymi się łączą: z naukami o języku, z naukami o człowieku, z tradycyjnymi prądami filozoficznymi. A oto tytuły głównych punktów książki: 1. Czym jest filozofia języka?, 2. Czym jest język?, 3. Struktury w języku, 4. Język i znaczenie, 5. Poznanie — język — rzeczywistość, 6. Mówca — adresat — społeczność.

Problematykę objętą tymi tytułami stara się autor przedstawiać wielostronnie, uwzględniając propozycje lub ustalenia w jej zakresie pochodzące z kierunków wyżej wyemienionych. Często nawiązuje również do refleksji nad językiem, poczynionych przez filozofów starożytnych i średniowiecznych. (Warto tu przypomnieć, iż Keller w art.: *Arbeiten zur Sprachphilosophie Thomas von Aquins*, „Theologie und Philosophie” 49 (1974) 464—476, omówił prace dotyczące wypowiedzi św. Tomasza o języku i jednocześnie zestawiał listę prac o całej średniowiecznej filozofii języka). Takie próby włączenia dawniejszych refleksji nad językiem w obręb rozważań współczesnych są niewątpliwie cenne, ale trudno przy nich dać jednolity obraz poszczególnych zagadnień. Dla przykładu: omawiając kwestię analogiczności wyrażeń (punkt 4.45), autor wymienia obok tradycyjnych odmian analogii (metaforycznej, atrybucji i metafizycznej) jako odmianę czwartą: koncepcję „rodzinnych podobieństw” słów, opisaną przez L. Wittgensteina. To zestawienie budzi zastrzeżenia choćby z tego powodu, że Wittgenstein posługuje się innym niż scholastycy pojęciem podobieństwa.

Dla polskiego czytelnika najbardziej interesujący może być ostatni punkt książki Kellera, w którym zaprezentowana jest pragmatyczna strona języka. Jest tu: o mówieniu jako działaniu w różnych jego aspektach, o języku jako spontanicznym lub zamierzonym wyrazie osobowości człowieka, o apelatywnej funkcji języka (tutaj ważny fragment o związku języka z etyką) i roli języka w konstytuowaniu ludzkiej społeczności. W polskim piśmiennictwie te zagadnienia dochodzą do głosu w stoukowo skąpom wymiarze.

„*Sprachphilosophie*” Kellera, pisana z intencją przedstawienia głównych kierunków współczesnej filozofii języka, ma wszystkie plusy i minusy publikacji typu encyklopedycznego. Przynosi dużo informacji, lecz skrótowych i nie zawsze dobrze zharmonizowanych. Własne próby autora rozwiązywania kontrowersyjnych zagadnień mają z reguły postać z grubsza zarysowanych propozycji i dlatego trudno ocenić ich trafność. Na końcu książki znajduje się bibliografia uporządkowana według kolejności omawianych problemów, obejmująca około 100 pozycji przede wszystkim w języku niemieckim.

Józef Herbut

Edward Zieliński OFMConv.: *Nieskończoność bytu Bożego w filozofii Jana Dunsza Szkota*, Lublin 1980, ss. 128.

Niniejsza książka, będąca pracą doktorską obronioną na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL, jest jedną z pierwszych rozpraw w języku polskim, dotycząca rozumienia problemu nieskończoności bytu Bożego przez myślicieli średniowiecza. Wcześniej ukazały się trzy pra-